

12 Eylül Darbesi'nde Televizyon Yayınlarında Propaganda Faaliyetleri Üzerine İnceleme

Sadık ÇALIŞKAN¹

ÖZ

12 Eylül Askeri Müdahalesi, Türkiye'de huzur ve güvenliği sağlamak iddiasıyla Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren'in başkanlığındaki Milli Güvenlik Konseyi (MGK) tarafından 12 Eylül 1980 tarihinde gerçekleştirilmiştir. MGK, müdahalenin gerçekleştiği ilk günden itibaren, müdahalenin meşrulaştırılması için yoğun bir propaganda faaliyeti yürütmüştür. Bu süreçte, MGK'nın denetimi altına giren Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT), müdahalenin meşrulaştırmasında önemli bir rol oynamıştır. Çalışma kapsamında MGK tarafından 12 Eylül Askeri Müdahalesi'ni meşrulaştırmak amacıyla hazırlanan ve 1980 yılında TRT'de yayınlanan "12 Eylül 1980 Müdahalesi'ni Hazırlayan Nedenler" başlıklı propaganda filmi, nitel araştırma yöntemleri içerisinde yer alan göstergebilimsel analize tabi tutularak incelenmiştir. Elde edilen bulgularda, propaganda filminde 12 Eylül 1980 tarihinden önce Türkiye'nin büyük bir kaosa sürüklendiği, buna karşı mevcut yönetimlerin bu kaosu durdurabilecek güce sahip olamadıkları ve MGK'nın halkın huzuru ve refahı için müdahaleyi gerçekleştirdiği şeklinde propagandanın yapıldığı ortaya çıkarılmıştır. Böylece müdahale karşıtı tüm söylemlerin marjinalleştirilerek, ortadan kaldırılması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: 12 Eylül, Darbe, Medya, Propaganda, Göstergebilim

An Examination on Propaganda Activities in Television Broadcasts in the 12 September Coup

ABSTRACT

12 September Military Coup d'état headed by the National Security Council (MGK) under the leadership of Chief of Staff General Kenan Evren were made to ensure peace and security in Turkey allegedly on September 12, 1989. From the first day of the military coup, the MGK conducted an intense propaganda to legitimize the military coup. In this process, the TRT, which was under the control of the MGK, played an important role in the legitimation of the military coup. The propaganda film which was prepared by the MGK in order to legitimate the 12 September Military Coup and broadcasted in the TRT in 1980, was analyzed with the semiotic analysis in the qualitative research methods. In the findings, it was found that the propaganda film claimed that Turkey was a great chaos, however, the existing governments hadn't power to stop this chaos before 12 September 1980 in propaganda film and MGK made the military coup for peace and welfare of Turkish people. Thus, it was aimed to prevent to all the criticisms by disenfranchising.

Keywords: 12 September, Coup, Media, Propaganda, Semiotics

¹ Dr. Öğr. Üyesi, İnönü Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, sadik.caliskan@inonu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-6899-0424>

EXTENDED ABSTRACT

How and in what direction TRT was used for the propaganda purpose in the legitimization of the 12 September Military Intervention in explaining the media's propaganda role during the military interventions in Turkey are the main objectives of the study. All the propaganda activities carried out by the MGK after the 12 September incident to legitimize military intervention in TRT constitute the universe of the study. On the other hand, due to the difficulty of accessing all publications for propaganda purposes, sample was used in the study. For this purpose, the propaganda movie titled "Reasons Preparing the September 12, 1980 Intervention", which was in the official archive of TRT and prepared in 1980 immediately after the intervention, was determined as the sample of the study.

In the study, the propaganda movies such as "Mass Incidents before 12 September" "Wanted in September 12, 1980 Period" etc. were reached in TRT Archive which carries the titles. The propaganda movie determined as a sample contains summaries of all the propaganda movies prepared to legitimize the intervention. For this purpose, it was thought that the sample chosen using the purposeful sampling method would reflect the universe in the best way. In this respect, all the processes leading to the intervention that the propaganda movie was collected under 12 titles were extensively analyzed.

Propaganda film was analyzed by using semiotic analysis method, which was one of the qualitative research methods within the scope of the study. The visual and verbal codes in the film were examined through the semiotic analysis method of Ferdinand de Saussure and Roland Barthes. In this part of the study, the causes of legitimization gathered under the 12 headings of the 12 September Incident were tried to be analyzed.

In the propaganda movie, it was seen that an enemy with hidden ambitions was built. This enemy was sometimes conveyed as activists in the 1968 Events, sometimes provocateurs who carried out massacres in various provinces, and sometimes those who prepared the Jerusalem Rally. Participants in this action was represented in different ideological metonymies sighted people living in Turkey. It was claimed that The Republic of Turkey was on the verge of collapse. It was emphasized that TSK was the only force that can save the Republic of Turkey from this danger. Thus, current politicians were shown to be inadequate in preventing terrorism.

The MGK wanted to construct some propaganda myths in the eyes of the Turkish people in order to convey that the 12 September Incident was carried out under essential conditions. In the construction of this myth, MGK claimed that some people who have different ideological views that lead Turkey to anarchy, caused chaos, provoked the Turkish people. Thus, the MGK aimed to justify military intervention and to marginalize all counter-propaganda. As a result, the events that took

place in 12 September incident were represented through negative concepts such as terrorism, civil war, and authority in the propaganda movie. Thus, an attempt was made to create a message that there was no choice other than military intervention before the masses.

As a result of the study, it was revealed in the propaganda movies broadcasted on TRT, how the MGK started a propaganda process to legitimize the 12 September Incident. The study is important in terms of revealing how the administrations which came to power as a result of military intervention used the media for propaganda purposes. The future studies will examine the different films used for propaganda purposes on September 12, which will contribute to the field. Future studies on different films used for the purpose of propaganda will contribute to the field.

GİRİŞ

12 Eylül 1980 sabahı, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren liderliğinde, Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) sivil yönetime karşı askeri müdahalede bulunur. Evren, 12 Eylül günü TRT ekranında darbe bildirisini okuyarak, TSK'nın yönetime el koyduğunu bildirir. 12 Eylül Askeri Müdahalesi'nden hemen sonra Evren başkanlığında Milli Güvenlik Konseyi (MGK) adında askeri bir yönetimin kurulduğu ilan edilir. MGK'nın kurulduğu 12 Eylül 1980 tarihinde, TBMM'nin Başkanlık Divanı'nın oluştuğu 7 Aralık 1983 tarihine kadar geçen üç yıllık süreçte Türkiye, MGK tarafından yönetilir. MGK, 12 Eylül Askeri Müdahalesi'ni meşrulaştırmak amacıyla yoğun bir propaganda faaliyetine girer bu süreçte medyadan büyük destek görür (Dündar, 2016, s.125). Özellikle, müdahale ile birlikte MGK'nın denetimine giren TRT, üç yıl boyunca müdahalenin meşrulaştırılması sürecinde propaganda aracı olarak hizmet eder (Tural, 2017, s. 56). Çalışma kapsamında MGK'nın Türkiye'de kontrolü sağladıktan sonra medya üzerinden müdahaleyi nasıl meşrulaştırmaya çalıştığı incelenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla MGK tarafından TRT'de hazırlanan "12 Eylül 1980 Müdahalesi'ni Hazırlayan Nedenler" adlı propaganda filmi göstergebilimsel analiz yöntemi üzerinden analiz edilmiştir.

Tural (2017), "12 Eylül 1980 Askeri Darbesinin Karikatür Üzerinden Analizi: Gırgır Dergisi Örneği" adlı çalışmada 12 Eylül Askeri Müdahalesi'nden sonra

mizahın rolünü *Gırgır Dergisi* örneği üzerinden ortaya koymaya çalışmıştır. Çalışma sonucunda, müdahale öncesinde iktidarda bulunmuş olan siyasi parti liderlerinin derginin eleştirilerinin odağında olduğu görülmüştür. Derginin incelenen sayılarında, yasaklı siyasetçilerin toplumun gözünde küçümsenmesine yol açacak söylemlerin benimsendiği görülmüştür. Buna karşın askeri müdahalede bulunanlar eleştiri ve mizahın dışında tutulmuş ve toplum nezdinde itibarsızlaştırılmalarının önüne geçilmesi sağlanmıştır. Öcal ise (2009), "12 Eylül'den 28 Şubat'a Darbe Söylemlerindeki Değişimin Analizi" adlı çalışmada askeri müdahale sürecinde darbe bildirilerini ve gazete haberlerini karşılaştırmalı olarak analiz etmiştir. Çalışmada medyanın, belli dönemler içerisinde Türk toplumunu tehdit eden bir düşmanın var olduğu görüşünü kabul ettiği, var olduğu iddia edilen düşmana karşı da saldırgan bir dil ve söylem kullandığı ortaya çıkarılmıştır. Çalışma kapsamında incelenen yayın kuruluşlarının doğrudan müdahaleye destek verdikleri tespit edilmiştir.

Yukarıda anılan çalışmaların yanı sıra Durna ve İnal da (2010), "12 Eylül, Medya ve Demokratikleşme Sorunu" adlı çalışmada 12 Eylül Askeri Müdahalesi'nden sonra Türk medyasındaki eğilimleri incelemiştir. Çalışmada müdahaleden sonra dönemin üç önemli gazetesinin köşe yazarının, darbe öncesinde TBMM'de temsil edilen siyasi partileri ve üyelerini olumsuz bir şekilde sunarak, müdahaleyi meşru kılmaya çalıştıkları ortaya çıkarılmıştır. Diğer yandan Dündar (2016), "12 Eylül 1980 Darbesinin Basına Etkileri" adlı çalışmada 12 Eylül Askeri Müdahalesi'nden sonra basının nasıl şekillendiğini ortaya koymaya çalışmıştır. Elde edilen bulgularda, gazetelerin 12 Eylül'ü bir darbe olarak değerlendirmedikleri, müdahaleyi barış hareketına benzer bir şekilde sundukları ortaya konulmuştur. Basının müdahaleyi önemsiz kılarak ve sıradanlaştırarak, kitlelerin müdahaleye bakış açıları üzerinde etki etmeye çalıştığı görülmüştür. Böylece kamuoyunun darbeye olumlu bakması ve darbenin meşrulaştırmasında medyanın önemli bir rol üstlendiğini ortaya çıkarılmıştır (Dündar, 2016, s. 125). Alanda yapılan kapsamlı literatür taramasında, 12 Eylül Askeri Müdahalesi'nin medya ile ilişkilerinin genel

olarak yazılı basın üzerinden ele alındığı gözlemlenmiştir. Yapılan çalışmalarda, MGK'nın medya üzerindeki etkileri ve müdahale ile medyanın değişen söylemleri üzerinde durulmuştur. Buna karşın, MGK'nın darbeyi meşrulaştırma sürecinde medyayı doğrudan propaganda amaçlı nasıl ve ne yönde kullandığını inceleyen alanda sınırlı çalışma bulunmaktadır. Bunlar içerisinde; Yılmaz (2003), "1980 Askeri Müdahalesi'nin Basında Meşrulaştırılması: Hürriyet ve Cumhuriyet Gazeteleri Örneği" adlı çalışmada 12 Eylül hadisesinin basında nasıl olumlu propagandasının yapıldığını incelemiştir. Çalışmada Hürriyet ve Cumhuriyet gazetelerinin 1980 Askeri Müdahalesi'nin yapıldığı ilk günden itibaren bir aylık süre içerisindeki haberleri analiz edilmiştir. Gazetelerde MGK'nın Türk halkının can ve mal güvenliğini, ülkenin birlik ve bütünlüğünü, Atatürk İlke ve inkılaplarını korumak için askeri müdahaleyi gerçekleştirdiği ileri sürülmüştür.

Özdemir (2018),"12 Eylül 1980 Askeri Darbe Döneminde Cumhuriyet, Hürriyet ve Tercüman Gazetelerindeki Sansür / Oto-Sansür Uygulamaları" adlı çalışmada basın çalışanlarının 12 Eylül müdahalesini nasıl meşrulaştırdığını incelemiştir. Müdahale döneminde 26 Temmuz 1980 tarihinde Mamak Askeri Cezaevi'nden iki idam mahkûmunun kaçması/kaçırılması ve 7 Kasım 1980'de İlhan Erdost'un öldürülmesi iki örnek olayının, çalışma kapsamında belirlenen gazetelerdeki sunumları incelenmiştir. Sevgilier (1998) ise "1980 Askeri Müdahalesi Sırasında Televizyon Yoluyla Propaganda" adlı çalışmada Türkiye'de 1980 askeri müdahalesi sırasında televizyonun bir siyasi iletişim aracı olarak nasıl kullanıldığını analiz etmiştir.

Çalışmalarda 12 Eylül Dönemi'nin gazete, dergi ve televizyondaki propaganda amaçlı sunumlarının incelendiği görülmüştür. Buna karşın doğrudan MGK tarafından hazırlatılan askeri müdahaleyi meşrulaştıran propaganda filmlerini inceleyen herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle mevcut çalışma "12 Eylül 1980 Müdahalesi'ni Hazırlayan Nedenler" filminin 12 Eylül Askeri Müdahalesi'ni meşrulaştırmak amacıyla ne tür mitler inşa ettiğini, hangi gizli ve açık

mesajları kamuya ilettiğine odaklanmıştır. Böylece MGK'nın müdahaleyi hangi gerekçeler ile nasıl kitlelere sunduğunun açıklanması amaçlanmıştır.

1. Propaganda ve Medya

Propaganda, kitlelere belirli bir düşünce veya ideolojiyi kabul ettirmek amacıyla kitle iletişim araçları kullanılarak yapılan ikna odaklı iletişim türüdür. İnsanlar iletişim sürecini belirli amaçlar elde etmek için oluşturmaktadır (Ulaş ve Yılmaz, 2019: 79). Propagandacı da belirli bir fikrin doğrudan kitleler tarafından kabul edilmesi için çalışmaktadır (Karaburun Doğan ve Çakı, 2019, s. 219). Propagandanın başarıya ulaşabilmesi için propaganda yapanın kitleler üzerinde etki oluşturabilecek yeteneğe sahip olması, propaganda faaliyetinin iyi bir şekilde planlanması ve hedef kitlenin özelliklerinin iyi bilinmesi gerekmektedir (Tarhan, 2010, s. 48). Propaganda, propagandacıdan kitlelere tek yönlü bir iletişim süreci içerisinde işlemekte ve kitleler tarafından verilen mesajın tartışılmasına ve yorumlanmasına izin verilmemektedir (Aziz, 2007, s. 15). Başka bir deyişle, politik alanda yürütülmeyen bir iletişim süreci dahi, iktidar eliyle biçimlendirilmiş verili kodlar yardımıyla üretilen politik referansın taşıyıcısıdır (Mermer, 2017, s. 189). Bu açıdan propaganda disiplini totaliter yönetimlerde sıklıkla kullanılan bir iletişim yöntemidir.

Propagandanın tarihi insanlık tarihi kadar eskidir. Buna karşın propaganda disiplini 20. yüzyılda kitle iletişim araçlarında yaşanan gelişmeler ile önem kazanmaya başlamıştır. Özellikle Birinci Dünya Savaşı'ndan itibaren propaganda tarafların kitleler üzerinde nüfuz elde etmesinde önemli bir silah haline gelmiştir (Çankaya, 2008, s. 27). Birinci Dünya Savaşı'nda kitle iletişim araçlarının mülkiyetine sahip olmanın, yapılan propaganda faaliyetlerinde ne denli güçlü bir etkisi olduğu ortaya çıkmıştı.

Propaganda kitlelerin tutumları üzerinde denetim kurmak için kitle iletişim araçlarından etkili olarak yararlanmaktadır. Kitlelerin tutumlarını denetleyebilmek için zihinlerinde oluşan anlamı çerçevelemek gerekmektedir. Anlam ise

olabildiğince subjektif bir biçimde ele alınmaktadır (Üzümlü, 2019, s. 292). Bu süreçte, kitle iletişim araçları, propagandanın içeriği, amacı ve kapsamı içerisinde şekillenebilmektedir (Kuruoğlu, 2006, s. 8). 20. yüzyılda seçim veya darbe ile iktidara gelen totaliter yönetimler, kitleler üzerinde propagandanın tam anlamıyla etkili olabilmesi için medyayı kendi tekellerine almışlardı. Bu dönemde medya üzerinde kontrol kurmada en etkili olan ülkelerin başında Nazi Almanyası gelmektedir. Naziler, tüm propaganda faaliyetlerini tek elden yürüttükleri Halkı Aydınlatma ve Propaganda Bakanlığı'nı kurmuş ve Almanya'daki tüm kitle iletişim araçlarının bu bakanlığın denetimi altına girmesini sağlamıştır. Nazizm ideolojisi aleyhine hiç bir yayının basılmasına izin verilmemiş, Nazi rejimine karşı medya üzerinden yürütülen tüm eleştirel yayınlar ya sansürlenmiş ya da tamamen yasaklanmıştı (Jowett ve O'donnell, 2014, s. 244).

Birinci Dünya Savaşı'nda posterler, İkinci Dünya Savaşı'nda radyo, Soğuk Savaş Dönemi'nde de televizyon en etkili propaganda aracı olarak ön plana çıkmıştır. Kitle iletişim araçlarında yaşanan gelişmeler, zaman içerisinde daha kısa sürede daha çok kişiye ulaşılması imkanını sağlamış ve propagandanın etkisinin daha da artmasına neden olmuştur. 20. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan internet ağları ile propagandanın dünya çevresinde ulaşamadığı alan kalmamıştır. İlerleyen süreçte ortaya çıkan sosyal medya platformları ile propaganda siyasal iktidarlar tarafından önlenemez bir güç elde etmeyi başarmıştır. Yeni medya platformları ile propaganda yapma siyasal iktidarların tekeline çıkmış, tüm kullanıcıların herhangi bir konuda aktif olarak propaganda yapabilmesi imkanını sağlamıştır. 20. yüzyılın iletişim alanındaki en büyük özelliği bir mesajın aynı anda milyonlarca kişiye ulaşabilmesini sağlamasıydı. Bu gelişme, propaganda ve medya arasında koparılamaz bir bağın oluşmasına neden olmuştu (Domenach, 2003, s. 87). Bu açıdan siyasal iktidarlar kitle iletişim araçları üzerinde kontrol kurmak ve kurdukları kontrolü kaybetmemek istemektedir. Çünkü iktidarlar, medya yoluyla fikirlerini kitlelere aktarabilmekte ve kitlelerden destek bulabilmektedir (Akarcalı, 2003, s. 17). 12 Eylül Askeri Müdahalesi

açısından değerlendirildiğinde, müdahaleyi gerçekleştiren askerlerin ilk olarak kontrol kurmaya çalıştığı yerlerin başında TRT'nin olduğu görülmektedir. Böylece müdahalenin engellenmemesi ve kitleler üzerinde kısa sürede kontrolün sağlanması amaçlanmıştır.

2. 12 Eylül Askeri Müdahalesi'ne Genel Bakış

1970'li yıllar Türk siyasal ve sosyal hayatında derin izler bırakan bir dönem olmuştur. Bu dönemde Türkiye, kısa ömürlü koalisyon hükümetleri tarafından yönetilmiştir. Diğer yandan 1974 yılında gerçekleştirilen Kıbrıs Barış Harekati sonrasında uluslararası alanda Türkiye'ye yaptırımlar uygulanmış, ülke büyük bir ekonomik darboğazın içine girmiştir. Aynı zamanda farklı ideolojik görüşlere sahip üniversite gençleri ülke genelinde şiddet eylemlerine karışmış, üniversiteleri boykot etmeye başlamıştır (Akpınar, 2005, ss. 159-160). Yaşanan tüm bu olayların yanında Türkiye'nin dört bir yanında faili meçhul cinayetler işlenmekte, kimi zaman toplu katliamlara neden olacak terör eylemleri gerçekleştirilmekteydi.

5 Haziran 1977 yılında yapılan genel seçimlerde Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), %41,38 oy oranı ile birinci partiyi olmayı başarmıştı. Buna karşın seçim sonuçları hiç bir partinin tek başına hükümeti kuracak milletvekili sayısına ulaşmasını sağlayamadı. Bunun üzerine siyasi partiler koalisyon ve azınlık hükümetleri kurarak iktidara gelmeye çalışmıştı. Kurulan hükümetler uzun ömürlü olamamış, muhalefet partileri tarafından verilen gensorular ile düşürülmüştü. Müdahale öncesinde kurulan son hükümet Adalet Partisi (AP) Genel Başkanı Süleyman Demirel'in kurduğu azınlık hükümeti olmuştu (Akın, 2009, s. 111). Demirel'in kurduğu azınlık hükümeti döneminde de şiddet olayları hız kesmeden devam etmişti.

1980 yılında 6. Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'ün görev süresi dolmuş, buna karşın siyasi partiler haftalarca süren oylamalar sonucunda yeni cumhurbaşkanı seçememiştir. Cumhurbaşkanının seçilememesi basında ağır bir şekilde eleştirilmekte, Türkiye'nin siyasi bir istikrarsızlık içerisinde olduğuna vurgu yapılmaktaydı

(Arcayürek, 2007, s. 211). Müdahaleyi tetikleyen gelişme ise Konya'daki Kudüs Mitingi'nde gerçekleşmişti. İsrail'in Kudüs'ü başkent ilan etmesini protesto etmek için toplanan kalabalık şeriatın getirilmesine yönelik sloganlar atmıştı. Tüm bu yaşanan sürecin, askeri müdahale için yeterli zemini oluşturduğuna inanan ordu harekete geçme kararı almıştı.

12 Eylül 1980 sabahı Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren başkanlığında kuvvet komutanlarının oluşturduğu MGK, emir komuta zinciri içerisinde yönetime el koymuştu. MGK, ülke genelinde sıkı yönetim ilan ederek, sokağa çıkmayı yasaklamıştı. Türkiye 13 sıkı yönetim bölgesine ayrılmış, her bölgenin idaresine de bir general görevlendirilmişti. MGK, tüm siyasi partilerin faaliyetlerini yasaklamıştı (Erdem, 2005, s. 11). MGK, Demirel'in yerine Başbakanlık görevine emekli Oramiral Bülend Ulusu getirmişti. Evren ise yeni cumhurbaşkanının seçileceği güne kadar ülkeyi devlet başkanı sıfatıyla yönetmişti.

MGK, 1961 Anayasası'nın Türkiye'de uygulanabilirliğini kaybettiği bu nedenle yeni bir anayasanın hazırlanması gerektiğine karar vermişti. Bu amaçla Danışma Meclisi'ne hazırlatılan yeni anayasa, 23 Eylül 1982 tarihinde tamamlanmıştı. MGK'nın yeni anayasası 7 Kasım 1982 tarihinde halk oylamasına sunulmuştu. Yapılan anayasa referandumu sonucunda, 1982 Anayasası %91,4'lük bir oy oranı ile kabul edilmişti. Anayasanın kabul edilmesi ile birlikte Kenan Evren de Türkiye Cumhuriyeti'nin 7. Cumhurbaşkanı olmuştu (Bölükbaşı, 2008, s. 473). Evren cumhurbaşkanlığının ilk yılında da MGK görevini sürdürmeye devam etmişti.

MGK, 1983 yılında genel seçimlerin yapılması ve çıkacak sonuca göre askeri yönetimin, sivil yönetime yetkilerini devretmesi kararını almıştı. MGK, genel seçimlere Milliyetçi Demokrasi Partisi (MDP), Halkçı Parti (HP) ve Anavatan Partisi (ANAP) olmak üzere yalnızca üç siyasi partinin katılmasına izin vermişti. Seçim sürecinde emekli Orgeneral Turgut Sunalp'in genel başkanlığındaki MDP, Evren tarafından doğrudan desteklenmesine rağmen, seçimlerde Turgut Özal'ın genel başkanlığını yürüttüğü ANAP birinci parti olmayı başarmıştı (Öymen, 2014, s. 313).

Özal, TBMM'de elde ettiği milletvekili sayısı ile tek başına yeni hükümeti kurmuştu. 12 Eylül Askeri Yönetimi, 1983 yılında Özal'ın Başbakan olması ile resmi, 1989 yılında da Evren'in Cumhurbaşkanlığı süresinin dolması ile de fiili olarak son bulmuştu (Yücel, 2006, s.62). Buna karşın 12 Eylül Askeri Müdahalesi'nin etkileri uzun yıllar Türk siyasal ve sosyal hayatında sürmeye devam etmişti.

3. 12 Eylül Askeri Müdahalesi'nden Sonra TRT

12 Eylül öğleden sonra Evren, darbe metnini TRT televizyonlarından okumuştur. Evren'in, radyo ve televizyon üzerinden yaptığı açıklama ile Türk halkı resmi olarak ordunun yönetime el koyduğunu öğrenmiştir. Evren, TRT üzerinden TSK'nın ülke genelindeki anarşiyi sonlandırmak, kaybolan devlet otoritesini tekrar tesis etmek, Atatürk ilke ve inkılaplarına işlerlik kazandırmak için askeri müdahalede bulunduğunu belirtmiştir (TRT Arşiv, 2002). İlerleyen süreçte de Evren'in açıklamaları doğrudan TRT üzerinden aktarılmaya devam etmişti.

12 Eylül Askeri Müdahalesi'nin olduğu gün, MGK'nın emriyle Tümgeneral Servet Bilgi TRT'nin Kavaklıdere Genel Müdürlük Binası'na gelmiş ve TRT'yi kontrol altına almıştı. Buna karşın, dönemin TRT Genel Müdürü Doğan Kasaroğlu görevini sürdürmeye devam etmişti. Bir süre hem askeri hem de sivil idare altında yönetilen TRT, Bilgi'nin 24 Eylül'de TRT'den ayrılmasıyla idare tekrar tamamen Kasaroğlu'nun denetimine girmişti. Buna karşın, TRT, MGK'nın sıkı kontrolü altında bulunmaktaydı. MGK'nın bildirimleri ve Ulusu Hükümeti'nin icraatları TRT üzerinden Türk halkına aktarılmaktaydı (TRT Arşiv, 2002).

TRT'de, müdahalenin ardından yalnızca MGK'nın açıklamaları ve onun izin verdiği haberler yayınlanmaktaydı. Askeri müdahaleyi eleştiren veya alınan kararlara muhalefet eden hiç bir beyanatın TRT'de yayınlanmasına izin verilmemekteydi (Erdoğan, 2006, s. 65). TRT'de, 12 Eylül müdahalesini tetikleyen etmenlerin ve 12 Eylül öncesinde yaşananların konu edildiği "12 Eylül", " 12 Eylül 1980 Darbesi Dönemi Türkiye" ve "12 Eylül 1980 Dönemi'nde Arananlar" adında

belgesel programlar hazırlanmış, 12 Eylül sürecinden sonra Türk halkının yaşadığı huzur ve sükunetin aktarıldığı sokak röportajlarına yer verilmişti.

20 Ocak 1981 tarihinde, Kasaroğlu TRT'deki görevinden ayrılmış, yerine Tümgeneral Macit Akman getirilmiştir. Bu dönemde TRT'de okuma yazma seferberliği başlatılmış ve halkı eğitici programlara yer verilmiştir. TRT'nin MGK tarafından en etkili propaganda aracı olarak kullanıldığı dönem 1982 Anayasa Referandumu süreci olmuştur. Bu dönemde, Evren, yeni anayasayı tanıtmak için ülke genelinde yurt gezilerine çıkmıştır. Evren'in yurt gezileri her gün TRT üzerinden Türk halkına aktarılmıştır. Diğer yandan Türk halkının referandum ile ilgili olumlu görüşlerini aktaran sokak röportajları TRT'de yayınlanmaya başlamıştı. Referandum aleyhine konuşmak veya eleştiride bulunmak fiilen yasaklanmıştı (TRT Arşiv, 2002). MGK'nın TRT üzerindeki etkisi, 7 Aralık 1983 tarihinde yetkilerini TBMM'nin Başkanlık Divanı'na bırakmasına kadar sürmüştür.

4. Yöntem

4. 1. Çalışmanın Amacı

Çalışma kapsamında 12 Eylül Askeri Müdahalesi'nin meşrulaştırılmasında TRT'nin propaganda amaçlı nasıl ve ne yönde kullanıldığı özelinde; Türkiye'de askeri müdahaleler döneminde medyanın propaganda rolünün açıklanması çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır.

4. 2. Çalışmanın Önemi

Çalışma;

- MGK'nın 12 Eylül olayının meşrulaştırmada TRT'yi propaganda amaçlı kullanımına ışık tutması,
- Askeri müdahalelerin meşrulaştırılması sürecinde medyanın ne gibi bir rol oynadığını açıklaması,

- İncelediği konu bakımından özgün olması gibi nedenlerden dolayı önem taşımaktadır.

4. 3. Çalışmanın Evreni ve Örneklemi

12 Eylül olayından sonra MGK tarafından TRT'de askeri müdahalenin meşrulaştırılması amacıyla yürütülen tüm propaganda faaliyetleri çalışmanın evrenini oluşturmaktadır. Buna karşın propaganda amaçlı yapılan tüm yayınlara ulaşmanın güçlüğünden dolayı, çalışmada örneklem kullanılması yoluna gidilmiştir. Bu amaçla TRT'nin resmi arşivinde bulunan, müdahaleden hemen sonra 1980 yılında hazırlanan "12 Eylül 1980 Müdahalesi'ni Hazırlayan Nedenler" başlığındaki propaganda filmi çalışmanın örnekleme olarak belirlenmiştir (TRT, 2018).

Çalışmada "12 Eylül Öncesi Gerçekleşen Kitleli Olaylar", "12 Eylül 1980 Dönemi'nde Arananlar", "12 Eylül Öncesi Öğrenci Olayları", "12 Eylül Öncesi Terör Mağduru Aileler" vb. başlıklarını taşıyan TRT Arşiv'de propaganda filmlerine ulaşılmıştır. Filmler içerisinde genel olarak öğrenci olayları, terör eylemleri, katliamlar gibi tek bir konu üzerinden askeri müdahalenin meşrulaştırılmasının amaçlandığı ortaya çıkmaktadır. Buna karşın çalışmada örneklem olarak belirlenen propaganda filmi, müdahaleyi meşrulaştırmak amacıyla hazırlanan tüm propaganda filmlerinin özetlerini içerisinde barındırmaktadır. Bu amaçla çalışmada amaçlı örneklem metodu kullanılarak seçilen örneklemin, evreni en iyi şekilde yansıtacağı düşünülmüştür. Bu açıdan çalışmada propaganda filminin 12 başlık altında topladığı müdahaleye giden tüm süreçler kapsamlı bir şekilde analize tabi tutulmuştur.

4. 4. Çalışmanın Hipotezleri

Çalışma kapsamında aşağıdaki hipotezler oluşturulmuştur;

MGK'nın 12 Eylül Müdahalesi'ni meşrulaştırmak amacıyla TRT'de yayınlanan propaganda filmlerinde;

H1. TSK, kendisini kitlelere kurtarıcı olarak sunmaktadır.

H2. Müdahale öncesinde iktidarda bulunanlar eleştirilmektedir.

4. 5. Çalışmanın Yöntemi

Çalışma kapsamında propaganda filmi nitel araştırma yöntemlerinden göstergebilimsel analiz yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Filmdeki görsel ve sözel kodlar Ferdinand de Saussure ve Roland Barthes'ın göstergebilimsel analiz yöntemi üzerinden ele alınmıştır.

Gösterge, insan zihninde yer alan soyut bir olguyu somutlaştıran ve onunla ilgili insanlarda bir imaj oluşturan kavramı ifade etmektedir (Çetin ve Eşiyok, 2015, s. 199). Göstergebilim, ise göstergeler yoluyla oluşturulan anlamlandırmaları inceleyen bir bilim dalıdır (Tanyeri Mazıcı ve Çakı, 2018, s. 296). İnsanların çevresinde bulunan göstergeler ile hangi anlamların inşa edildiğini ortaya koymak göstergebilimin temel amacını oluşturmaktadır (Kalkan Kocabay, 2008, s. 34). 20. yüzyılda ABD'li Charles Sanders Peirce ve İsviçreli Dil Bilimci Ferdinand de Saussure'ün dil bilimi alanında yaptığı çalışmalar ile ortaya çıkmıştır (Gazi vd., 2018, s. 15). Özellikle bu süreçte Saussure'ün göstergebilim çalışmaları, göstergebilimin bir bilim olarak ön plana çıkmasını sağlamıştır. Saussure göstergelerin, *gösteren* ve *gösterilen* olmak üzere iki temel anlam içerisinde algılandığını belirtmektedir. Gösteren, gösterenin herkes tarafından ortak kabul edilen, doğrudan algınabilen bölümünü ifade etmektedir. Gösterilen ise, gösterenin doğrudan algılanamayan anlamını oluşturmaktadır (Rifat, 2013, s. 107). Gösterenin, gösterilen boyutunda anlamlandırılması kültürden kültüre farklılık gösterebilmektedir (Saussure, 2014, s. 63). Diğer bir deyişle gösterilen boyutunda oluşan anlamlandırmanın her kültür için evrensel olması beklenilmemektedir.

Göstergebilim ilk döneminde, dilbilimi içerisinde sınırlı bir alana hapsolmuştur (Gülada vd., 2019, s. 1086). Saussure'ün etkisinde kalan Fransız Dil Bilimci Roland Barthes, göstergebilimsel analiz yönteminin yalnızca dil bilimi alanında sınırlı bir konu içerisinde hapsolmaması gerektiğini savunmuştur. Bu amaçla Barthes'ın çalışmaları ile göstergebilim, reklam, film, müzik, resim vb. pek çok alanın incelenmesinde kullanılan bir araştırma yöntemi haline gelmiştir (Çakı,

2018, s. 75). Barthes, dildeki sözcüklerin yanında, insanların jest, mimik ve hareketlerinin de göstergebilimin içerisinde incelenebileceğini ifade etmektedir (Barthes, 2015, s. 57). Bu açıdan Barthes, göstergebilimin kullanım alanının oldukça genişlemesini sağlamıştır. Barthes, göstergeler yoluyla inşa edilen anlamların kimi zaman yapay olma özelliğinden sıyrılarak doğal olma çabası içerisine girdiğini ileri sürmektedir. Diğer bir deyişle insan eliyle ortaya konulan göstergelerin, doğal sürecin bir parçası şeklinde anlaşılması istenebilmektedir (Barthes, 2014, s. 25). Barthes, göstergebilimin düzanlam ve yananlam olmak üzere iki düzlem üzerinde şekillendiğini söylemektedir (Barthes, 2016, s. 84). Düzanlam, göstergenin herkes tarafından kabul edilen evrensel anlamını ifade ederken; yananlam kültürden kültüre farklılaşan ve öznel olan, göstergenin ikinci anlamını açıklamaktadır (Sığırcı, 2016, ss. 73-74). Barthes'ın göstergebilimsel analizinde mitlerin sıklıkla ön plana çıktığı görülmektedir. Mit, bir toplumun çevresindeki gerçeklikleri açıklamak için oluşturduğu öyküleri ifade etmektedir (Fiske, 2017, s. 185). Barthes, egemen güçlerin söylemlerini toplum içerisinde meşrulaştırmasında mitlerin önemli bir görev üstelendiğini söylemektedir. Mitler, topluma nelerin doğru, nelerin yanlış olduğu konusunda telkinde bulunabilmektedir (Yaylagül, 2017, s. 123). Bu süreçte, egemen güçlerin mit inşasında kitle iletişim araçlarının etkin bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Özellikle siyasal iktidarlar, yönetimlerinin meşruluğunu devam ettirmek, toplumu istediği şekilde yönlendirmek ve rakiplerinin toplum tarafından dışlanmasını sağlamak için medya kanalıyla mit inşa etmektedir (Güngör, 2013, s. 234). Bu süreçte inşa edilen mitler siyasal iktidarların propaganda faaliyetlerinde önemli bir silah haline gelmektedir.

5. Analiz

Çalışmanın bu bölümünde 12 Eylül hadisesinin 12 başlık altında toplanan meşrulaştırma nedenleri analiz edilmeye çalışılmıştır.

5. 1. 1968 Olayları

Gösteren boyutunda ele alındığında, propaganda filminin ilk sekansı "12 Eylül 1980'e varan günlerde bu soylu milletin yüreğindeki o kanlı çalkantılar niye olmuştu?" sözleri ile başlamaktadır. Ardından 1968 yılında meydana gelen öğrenci olaylarına değinmektedir. "Atatürk'ün Türk istiklal ve Cumhuriyeti'ni emanet ettiği gençlik mi yürüyor?" ve "Ellerinde bayrak diye, dillerinde marş diye dalgalandırdıkları sloganlar... o gençler günün birinde Türkiye'nin bayrağını parçalayacak duruma geleceklerini kestirebiliyorlar mıydı acaba?" şeklinde 1968 Olayları'na katılan öğrencilere serzenişte bulunmaktadır. Filmdeki görsel kodlarda eylemler sırasında polis müdahalesi ile yaralanan gençlerin ve ortaya çıkan karmaşanın görüntülerine yer verilmektedir (Resim 1). Ardından 1968 Olayları'nı konu alan gazete haberleri gösterilmektedir (Resim 2). Filmdeki görseller öğrencilerin polisle çatıştığını aktararak, gösterilen açıdan filmde, polisin ülkenin huzur ve güvenliğini sağlamak için kargaşa ve huzursuzluğa yol açan öğrenciler ile çatıştığı mesajı verilmeye çalışılmaktadır. Bu açıdan öğrenciler devlet düzeni içerisinde dışlanan grup ilan edilmekte ve polisin öğrencilere yönelik müdahalesi meşru gösterilmeye çalışılmaktadır.

Resim 1

Resim 2

Yananlam boyutunda ele alındığında, filmdeki polis ve öğrencilerin yer aldığı görsel ve gazete haberlerindeki sözel kodlar üzerinden 1968 Olayları'nın Türk Gençliği'ni Atatürk'ün idealleştirdiği Türk gençliğinden uzaklaştırdığı ve onların Türkiye Cumhuriyeti'ne düşman bireyler olmalarına neden olduğu üzerinde durmaktadır. 1968 Olayları'nın Türkiye'ye yalnızca kaos getirdiği miti inşa edilerek, 1968 Olayları'na katılan sol fraksiyonların marjinalleştirilmesi amaçlanmıştır. 1968 Olayları'na katılan öğrenciler, propaganda filmi içerisindeki söylemlerde "suçlu" ve

"tehlike" metaforları olarak aktarılmaktadır. Filmdeki görsel kodlarda temsil edilen kişilerin 1968 Olayları'na katılan tüm öğrencilerin metonimi (temsili) olduğu aktarılmaktadır. Böylece filmde şiddet eylemlerine karıştığı iddia edilen kişilerin temsili üzerinden 1968 Olayları'na katılan öğrenciler için genellemede bulunmaktadır. Filmde 1968 Olayları'nın Türkiye'yi kaosa sürüklediğine yönelik algı oluşturulmaktadır. Diğer yandan yaşanan olayların mevcut hükümet tarafından önlenemediğinin altı çizilmektedir. Böylece 1968 Olayları TSK'nın müdahalesinin gerçekleşmesi için haklı bir neden olarak kitlelere sunulmaktadır.

Tablo 1: 1968 Olayları

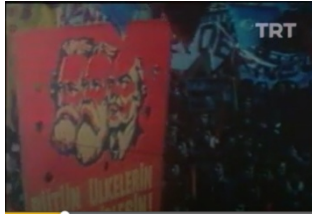
Gösterge	Gösteren	Gösterilen
İnsan	Polis	Huzur ve güven
İnsan	Öğrenci	Kargaşa ve huzursuzluk
Eylem	Polisin öğrencilere müdahalesi	Huzur ve kargaşaya karşı devletin müdahalesi

5. 2. İşçi Bayramı (1 Mayıs 1977)

Gösteren açıdan ele alındığında propaganda filminin ikinci sekansı 1 Mayıs 1977 İşçi Bayramı ile devam etmektedir. İkinci sekans, "Kardeşin kardeşi öldürmesi bayramsa tam bir bayram yerine dönmüştü o gün Taksim Meydanı...ve geride 34 ölü, yüzlerce yaralı, bu kargaşanın adı İşçi Bayramı." ve "Giyimi ile süsü ile gezintiye çıkmış gibi görünen bu hanımlar o günlerde işçi haklarını savunan asil neferler olduklarına mı inanıyorlardı? Yoksa bunlar Kurtuluş Savaşı'nın Halide Edib'i mi sanıyordu kendilerini?" şeklindeki sözler ile başlamaktadır. Filmdeki görsel kodlarda, işçilerin Komünizm ideolojisinin üç önemli temsilci Karl Marx, Friedrich Engels, Vladimir Lenin'in resimlerinin olduğu döviz ve pankartları taşıdıkları gösterilmektedir (Resim 1). Diğer yandan İşçi Bayramı'nda meydana gelen kargaşa ve ölümleri konu alan gazete haberlerine yer verilmektedir (Resim 2). İkinci sekansın sonunda, İşçi Bayramı'na katılan iki eylemcinin ifadelerine yer verilmektedir. Eylemcilerden biri,

"Amacımız Güney ve Doğu illerinde bağımsız bir ülke kurmaktır", eylemcilerden diğeri de "Amacımız Türkiye'nin denetiminde kabul ettiğimiz parça üzerinde bağımsız, demokratik bir ülke yaratmaktır" açıklamasında bulunmaktadır. Filmde konuşmacının sözleri ve yer alan görseller, gösterilen açıdan 1 Mayıs İşçi Bayramı'nı devletin istikrarına karşı eylem, 1 Mayıs İşçi Bayramı'na katılan işçileri de Komünizm ideolojisini Türkiye'ye getirmek isteyen rejim karşıtları olarak sunmaktadır. Bu açıdan gösterilen boyutunda, filmde devletin rejim tehdidi altında olduğu mesajı verilmektedir.

Resim 3

Resim 4

Film yananlam boyutunda ele alındığında, İşçi Bayramı'nın Türkiye'de Komünizm ideolojisinin iş başına gelmesini isteyen dış güçler tarafından örgütlendiğine vurgu yapmaktadır. Görsel kodlarda işçilerin Komünizm ideolojisinin önde gelen isimlerinin resimlerinin bulunduğu pankartları taşıdığı aktararak, işçilerin asıl amacının Komünizm'in propagandasını yapmak olduğu iddia edilmektedir. Diğer yandan Kurtuluş Savaşı'nın önde gelen isimlerinden Halide Edip Adıvar'a atıfta bulunularak, işçilerin yaptıkları eylemler ile milli şuurdan uzaklaştıklarına vurgu yapılmaktadır. Bu sekansta, Türkiye'nin Komünizm'e doğru sürükletildiğine yönelik propaganda miti inşa edilerek, İşçi Bayramı'nın amacından saparak, Türkiye'de rejimi değiştirme odağı haline geldiğine yönelik Türk halkı ikna edilmeye çalışılmıştır. Filmde yer alan işçiler, 1 Mayıs 1977 tarihinde yapılan İşçi Bayramı'na katılan işçilerin metonimi olarak sunulmaktadır. İşçi Bayramı'nın kitleler nezdinde "tehlike" metaforu olarak algılatılması amaçlanmaktadır. Filmde İşçi Bayramı'nın Türkiye aleyhine çalışan dış güçler tarafından yönlendirildiği propaganda miti inşa edilmeye çalışılmaktadır. Böylece

filme kitlelerin İşçi Bayramı'nın amacından saparak Türkiye'nin aleyhine örgütlenen kişi ve grupların yuvalandığı bir etkinlik haline geldiği algısı oluşturulmak istenmektedir.

Tablo 2: İşçi Bayramı

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
İnsan	İşçi	Devlete karşı ayaklanan gruplar
Olay	1 Mayıs İşçi Bayramı	Devletin istikrarına karşı eylem
Eylem	Komünist kuramcılarının resimlerinin taşınması	Devletin rejime karşı eylem

5. 3. Malatya Katliamı (18 Nisan 1978)

Gösteren boyutunda, filmin üçüncü sekansında "Kanlı olay olduğu yerde kalmamış insanların ölmesini gizli emellerine bir araç olarak kullananların beklediği gibi Malatya sanki bir iç savaş meydanına dönmüştü" sözleri ile 18 Nisan 1978 yılında Malatya'da meydana gelen şiddet eylemleri konu edinilmiştir. Gösterilen açısından, filmde katliamı gerçekleştirenlerin asıl hedefinin ülkede iç savaş çıkarmak olduğu mesajı verilmektedir. Böylece Türkiye'nin aslında görülenden çok daha büyük tehlikeler altında olduğu algısı inşa edilmeye çalışılmaktadır. Yananlam boyutunda kullanılan görsel ve sözel kodlarda, olayın kendiliğinden meydana gelen bir galeyandan ziyade, Türkiye'yi iç savaşa sürüklemek için hazırlatılan bir plan olduğu savunulmuştur. Filmdeki yazılı ve sözel kodlar üzerinden yapılan incelemede, Malatya Olayları'nın Türkiye'de iç savaş provası olduğu şeklinde propaganda mitinin inşa edilmeye çalışıldığı görülmektedir. Böylece filmde Malatya Olayları'nın görünen yüzünün altında daha büyük tehlikeler barındırdığı aktarılmaktadır.

Tablo 3: Malatya Katliamı

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
İnsan	Katliamı gerçekleştirenler	İç savaşa yol açmak isteyen provokatörler
Olay	Malatya Katliamı	İç savaşa Türkiye'nin sürüklenmesi

5. 4. Maraş Katliamı (22 Aralık 1978)

Gösteren açısından, filmin dördüncü sekansında "Üç gün boyunca ölü sayısı 109'a yükselirken bir sürü acılı insan... yakılmış, yıkılmış bir yurt parçası üzerine perde kapanıyor" sözleri ile 22 Aralık 1978 tarihindeki Kahramanmaraş'ta meydana gelen şiddet eylemleri konu edinilmiştir. Gösterilen boyutunda, katliamın aslında sıradan bir iç karışıklık olmadığı ülke genelinde oluşturulmak istenen iç savaşın bir denemesi olduğu mesajı verilmek istenmektedir. Bu yolla Türkiye üzerinde büyük oyunların oynandığı algısı oluşturulmaya çalışılmaktadır. Yananlam açısından, Malatya Katliamı gibi olayın dış güçler tarafından hazırlanan bir iç savaş planı olduğu iddia edilmiştir. Nitekim filmdeki sözel kodlarda doğrudan Maraş Olayları'nın bir iç savaş hazırlığı olduğuna yönelik propaganda miti inşa edilmeye çalışılmıştır. Böylece Türkiye'nin görüldüğünden daha büyük tehlikeler altında olduğu aktarılmıştır.

Tablo 4: Maraş Katliamı

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
İnsan	Katliamı gerçekleştirenler	İç savaşa yol açmak isteyen provokatörler
Olay	Maraş Katliamı	İç savaşa Türkiye'nin sürüklenmesi

5. 5. Abdi İpekçi Cinayeti (1 Şubat 1978)

Gösteren boyutunda, filmin beşinci sekansında "Tarafsızlığıyla tanınmış, yurdunun iyiliği için çok yazmış, çok okumuş milletlerarası alanda ün kazanmış bir gazeteci, İstanbul'un ortasında soluksuz kalıvermişti" sözleri ile 1 Şubat 1978 tarihinde Gazeteci Abdi İpekçi'ye karşı yapılan suikast konu edinilmiştir. Gösterilen

açısından ele alındığında, filmde cinayetin sıradan bir cinayet olmadığı, dış güçler tarafından İpekçi'nin öldürülmesinin planlandığı aktarılmaktadır. Böylece ülke içerisinde teröre karşı mücadele eden gazetecilerin yok edilmeye çalışıldığı algısı oluşturulmak istenmektedir. Tüm bunlara karşı hükümetin cinayetlerin önüne geçemediği belirtilerek, ülkede otorite boşluğu olduğu algısı oluşturulmaktadır. Yananlam boyutunda, dış güçlerin çıkarları doğrultusunda aydınları katlettiği savunulmaktadır. Filmde İpekçi Cinayeti üzerinden Türkiye'de insanların hayat güvenliğinin olmadığı propaganda miti inşa edilmek istenmektedir. Bu yolla mevcut hükümetin halkını koruyabilecek güce ve otoriteye sahip olmadığı algısı oluşturulmaktadır.

Tablo 5: Abdi İpekçi Cinayeti

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
İnsan	Abdi İpekçi	Vatansever gazeteci
Olay	Abdi İpekçi Cinayeti	Dış güçlerin vatanseverleri yok etmesi
Olay	Abdi İpekçi Cinayeti	Hükümetin vatandaşlarının güvenliğini sağlama gücüne sahip olmaması

5. 6. Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'ün Uyarı Mektubu (2 Ocak 1980)

Gösteren açısından, filmi altıncı sekansında "1980 yılı kararlı bir hareketin kendisini göstermesi ile başladı. Genelkurmay Başkanı ve Kuvvet Komutanları devleti çökertmeye yönelik her türlü harekete karşı gerekli önlemleri müştereken almaları için siyasi partilerle anayasal kuruluşların uyarılmasını Türk Silahlı Kuvvetleri olarak ısrarla istemekteydiler. Mektuptaki uyarı daha önce çeşitli vesilelerle yapılmış uyarılar gibi sanki boşluğa seslenmiş oldu" sözleri ile TSK'nın 2 Ocak 1980 tarihinde Cumhurbaşkanı'na gönderdiği uyarı mektubu anlatılmaktadır. Gösterilen açısından incelendiğinde, TSK'nın mektubunun müdahaleden önce TSK'nın tüm çözüm yollarını denediği mesajını vermektedir. Böylece doğrudan müdahalede

bulunmaktan ziyade istikrar ve güvenin sağlanması için TSK'nın devlete uyarılarda bulunduğu algısı oluşturulmak istenmektedir. Yananlam boyutunda TSK'nın yaşananlara karşı sessiz kalmadığı, buna karşın olaylara müdahale konusunda yetkisi bulunmadığı için çaresiz kaldığı aktarılmaya çalışılmaktadır. MGK, böylece 12 Eylül 1980 tarihinden önce de Türkiye'de iç karışıkları durdurmaya yönelik çaba içerisinde olduğu buna karşın yetkisi olmadığı için buna muvaffak olamadığını bildirmektedir. Böylece kitlelere müdahaleden başka bir seçeneğin kalmadığına yönelik propaganda miti inşa edilmeye çalışılmaktadır.

Tablo 6: Uyarı Mektubu

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
Kurum	TSK	Ülkesini zor durumdan kurtarmak isteyen kurum
Olay	Uyarı mektubu	TSK'nın devleti zor durumda yalnız bırakmayacağına yönelik uyarısı
Eylem	Mektuba karşılık verilmemesi	Devletin istikrarsızlık ve teröre karşı yeterince harekete geçmemesi

5. 7. İzmir Tariş Olayları (22 Ocak 1980)

Gösteren açıdan, filmin yedinci sekansında "Yasadışı solun silahlı militanları Türkiye'de devlete karşı bir genel ayaklanma girişimi başlatmıştı" sözleri ile 22 Ocak 1980 tarihindeki İzmir Tariş Olayları konu edinilmektedir. Gösterilen boyutunda ele alındığında, İzmir Tariş Olayları'na katılan işçilerin devlete karşı ayaklanma başlatan provokatörler olduğu aktarılmaktadır. Filmdeki görseller ve konuşmacının söylemleri doğrudan İzmir Tariş Olayları'nı devlete karşı bir başkaldırı olarak değerlendirmektedir. Böylece yaşanan olayların arkasında çok daha büyük tehlikelerin olduğu mesajı verilmektedir. Yananlam boyutunda, işçi eylemi olarak gösterilen İzmir Tariş Olayları, filmde Türkiye karşıtı bir ayaklanmanın ilk işareti olarak değerlendirilmiştir. Filmdeki görsel ve sözel kodlarda İzmir Tariş Olayları'nın

sıradan bir işçi eylemi olmadığı vurgusu yapılmaktadır. Olaylar, filmde doğrudan "tehlike" metaforu olarak temsil edilmektedir. Filmde olayların doğrudan devlet düzenine başkaldırı olduğu propaganda miti meydana getirilmek istenmektedir. Türkiye'de silahlı grupların terör eylemlerini gerçekleştirebilecek alt yapıyı elde ettikleri algısı oluşturulmaya çalışılmaktadır. Bu yolla Türkiye'de otoritenin tekrar sağlanabilmesi için TSK'nın harekete geçmesi gerektiği vurgusu yapılmaktadır.

Tablo 7: İzmir Tariş Olayları

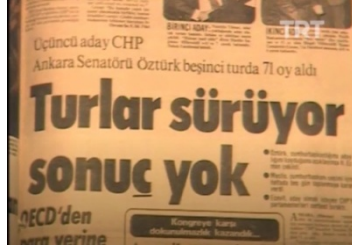
Gösterge	Gösteren	Gösterilen
İnsan	Olaya karışan işçiler	Devlete karşı ayaklanma başlatan provokatörler
Olay	İzmir Tariş Olayları	Devlete karşı ayaklanma
Eylem	Çatışmaların çıkması	Terör odaklarının devlet düzenine karşı harekete geçecek alt yapıyı elde ettikleri

5. 8. Cumhurbaşkanlığı Seçimi

Gösteren açıdan, filmin sekizinci sekansında "Türkiye Cumhuriyeti bir cumhurbaşkanı seçebilecek miydi? Günlerce aylarca süren seçim turları sonuç vermiyordu... ve artık Türkiye Cumhuriyeti Devleti cumhurbaşkansız kalmıştı" sözleri ile TBMM'nin 7. Cumhurbaşkanlığı'nı seçememesi konu edinilmektedir. Filmdeki görsel kodlarda dönemin önde gelen gazetelerinde Cumhurbaşkanlığı Seçimi'nin nasıl yansıtıldığını gösteren gazete haberlerine yer verilmiştir (Resim 5 ve 6). Filmde konuşmacının sözleri cumhurbaşkanının seçilememesinin Türkiye'deki istikrarı ve huzuru tehdit ettiğini aktarmaktadır. Böylece gösterilen açıdan cumhurbaşkanının seçilememesi huzursuzluk ve bunalım olarak kitlelere yansıtılmaktadır.

Resim 5

Resim 6

Film yananlam boyutunda incelendiğinde, TBMM'nin ve siyasal iktidarın tamamen kendi içerisindeki hesaplaşmaları yüzünden 7. Cumhurbaşkanı'nu seçemediklerine vurgu yapılmaktadır. Böylece mevcut siyasi zeminin Türkiye'de devlet otoritesini sağlamaktan uzak olduğu miti inşa edilerek, müdahalenin hemen öncesinde iktidarda bulunan siyasilerin Türk halkı nezdinde itibarsızlaştırılması amaçlanmıştır. MGK, Türkiye'de otorite boşluğu olduğunu ve ülkede bulunan siyasi iradenin yeni cumhurbaşkanını seçebilecek yeti olmadığını aktarmaktadır. Filmde böylece kaosun mevcut otorite boşluğundan oluştuğu algısının inşa edilmesi amaçlanmaktadır.

Tablo 8: Cumhurbaşkanlığı Seçimi

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
İnsan	Siyasiler	İstikrarsızlık
Olay	Cumhurbaşkanı'nın seçilememesi	Devlette otorite boşluğunun oluşması
Eylem	Siyasilerin uzlaşamaması	Kısır döngü içerisinde olup, ülkenin teröre sürüklenmesini önleyememeleri

5. 9. Tarsus Olayları (23 Nisan 1980)

Gösteren açıdan, filmin dokuzuncu sekansında "Tarsus'ta örgütlenen yasadışı sol eylemciler bir çocuğun araba çarpması sonucu ölümünü protesto etmek için halkı toplayarak, 9 kişinin ölümü 20 kişinin yaralanmasına sebep olan olayı yaratmıştı" şeklindeki sözler ile 23 Nisan 1980 tarihinde meydana gelen Tarsus Olayları konu edinilmektedir. Filmdeki görsel ve sözel kodlar üzerinden Tarsus Olayları'nın yasadışı örgütler tarafından düzenlendiği propaganda mitini inşa edilmektedir.

Filmde mevcut otorite boşluğunda, ülkede yaşanan küçük bir hadisenin kısa sürede yasadışı eylemlere yol açabileceğine vurgu yapılmıştır. Filmde konuşmacının sözleri ve yansıyan görüntüler gösterilen açıdan Tarsus Olayları'nın terör örgütlerinin Türkiye'ye karşı eylemlerini gerçekleştirmeleri olarak aktarılmaktadır.

Tablo 9: Tarsus Olayları

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
İnsan	Olaya katılanlar	Terör eylemine yol açmak isteyen provokatörler
Olay	Tarsus Olayları	Terör örgütlerinin eylemlerini gerçekleştirmeleri

5. 10. Çorum Olayları (4 Temmuz 1980)

Gösteren boyutunda, filmin onuncu sekansında "2 yıl kadar önce Kahramanmaraş'ta sahneye koyulan, halkı birbirine kırdırmayı hedef alan oyun bu kez Çorum'da oynanıyordu" sözleri ile 4 Temmuz 1980 tarihinde meydana gelen Çorum Olayları konu edinilmektedir. Gösterilen açıdan Çorum Olayları, dış güçlerin Türkiye'de iç savaş provasını gerçekleştirmeleri olarak ifade edilmektedir. Yananlam boyutunda, Çorum Olayları'nın da dış güçlerin iç karışıklık çıkarma planlarının bir parçası haline getirildiği savunulmuştur. Filmde Çorum Olayları'nın Türkiye'de dış güçler tarafından planlanan iş savaş provası olduğuna yönelik propaganda miti inşa edilmektedir. Bu yolla TSK'nın ülkedeki mevcut otorite boşluğunu doldurarak, iç savaşın sonlandırabileceği vurgusu yapılmaktadır.

Tablo 10: Çorum Olayları

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
İnsan	Olaya katılanlar	Terör eylemine yol açmak isteyen provokatörler
Olay	Çorum Olayları	Dış güçlerin Türkiye'de iç savaş provasını gerçekleştirmeleri

5. 11. Nihat Erim'in Öldürülmesi (20 Temmuz 1980)

Gösteren açıdan, filmin on birinci sekansında "...ve 20 Temmuz 1980 günü terör en büyük hedeflerinden birini vurdu. 12 Mart Dönemi'nin Türk siyasal hayatının seçkin temsilcisi, Başbakanı Prof. Dr. Nihat Erim öldürülmüştü" sözleri ile 20 Temmuz 1980 tarihindeki Nihat Erim Suikastı konu edinilmektedir. Filmdeki görseller ve konuşmacının sözleri gösterilen açıdan Nihat Erim'in öldürülmesini, devletin terör eylemlerini önleyememesi olarak değerlendirmektedir. Yananlam boyutunda Erim'in öldürülmesi üzerinden, filmde devletin en üst kademelerinde görev yapan kişilerin bile ülkede can güvenliğinin sağlanamadığı mesajı verilmiştir. Filmde, Türkiye'de başbakanlık yapan bir kişinin bile ülkedeki terör eylemlerinde hayatını kaybedebildiği gösterilerek, ülkede kimsenin can güvenliğinin olmadığı propaganda miti inşa edilmektedir. Bu yolla kitlelere TSK'nın müdahalesinden başka bir seçeneğin olmadığı vurgusu yapılmaktadır.

Tablo 11: Nihat Erim'in Öldürülmesi

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
İnsan	Nihat Erim	Türkiye'de istikrar olması için çalışan devlet adamı
Olay	Nihat Erim'in Öldürülmesi	Devletin terör eylemlerini önleyememesi

5. 12. Konya Kudüs Mitingi (6 Eylül 1980)

Gösteren boyutunda, filmin on ikinci ve son sekansında "Yıllardır planlı olarak sürdürülen eylemlerden sonra neredeyse parçalanma noktasına gelen Türkiye Cumhuriyeti'nin kurtarılması beklenirken, Kudüs'ü kurtarmaya kalkışanlar, irticayı hortlamanın yolunu aramaktaydı" sözleri ile 6 Eylül 1980 tarihinde Konya'da meydana gelen Kudüs Mitingi konu edinilmektedir. Filmdeki söylemler ve görseller Kudüs Mitingi'ne katılanları, gösterilen açıdan Türkiye'de rejimi değiştirmek isteyen irticacı gruplar olarak aktarmaktadır. Yananlam boyutunda, Türkiye'de şeriat

isteyenlerin güçlenmeye başladığı ve rejimi değiştirmek için faaliyetlere giriştiği propaganda miti inşa edilmektedir. Filmdeki görsel ve sözel kodlar üzerinden Kudüs Mitingi'ni gerçekleştirenlerin Türkiye'de laik cumhuriyet düzenine karşı harekete geçtiği, buna karşın mevcut iktidarın yaşananlara karşı otoritesini kullanamadığı iddia edilmiştir. Böylece TSK'nın rejimin güvencesi olarak yönetime el koymaktan başka çaresi kalmadığı vurgulanmıştır.

Tablo 12: Konya Kudüs Mitingi

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
İnsan	Mitinge katılanlar	Türkiye'de rejimi değiştirmek isteyen irticacı gruplar
Olay	Konya Kudüs Mitingi	Devletin rejime karşı yürütülen eylem

Propaganda filmi, Türkiye'de 12 Eylül müdahalesinden önce yaşanan işçilerin polisle çatışması, katliamlarda ölenler, öğrenci ayaklanmaları gibi karmaşa görüntülerine yer verirken, aynı anda sunucunun "Demokrasinin bir kanadı sol, bir kanadı sağ, irtica ile de ortasından çekilirken, geride kaynakları ile gücü eritilmiş bir Türkiye Cumhuriyeti devleti kalmıştı. Şimdi ne olacaktı?" sözleri ile bitirilmektedir. Genel olarak 12 Eylül müdahalesinde önce yaşananlar gösterilen boyutunda; kargaşa, terör, yıkım, bunalım vb. olumsuz anlamlandırmalar üzerinden sunulmaktadır. Yananlam boyutunda, TSK'nın askeri müdahaleden başka çaresi kalmadığına ve müdahaleyi Türk halkının huzur ve güvenliği için yaptığına dikkat çekilmiştir.

Tablo 1: MGK'nın Propaganda Filminin Göstergibilimsel Analizi

Gösteren	Gösterilen	Propaganda Amaçlı İnşa Edilen Mit
Öğrenci Olayları	Kargaşa	1968 Olayları Türk gençliğinin, Türkiye Cumhuriyeti'ne düşman olmasına yol açmaktadır
İşçi Bayramı	Bölücülük, Kaos	1 Mayıs İşçi Bayramı Türkiye'nin bölünmesine zemin hazırlamaktadır
Katliamlar	İç Savaş Hazırlığı	Katliamlar, Türkiye'yi iç savaşa sürüklemek için yapılmaktadır
Suikastlar	Sivil İdarecilerin Aciz Kalması	Suikastlar, sol terör örgütlerinin ülkeyi iç karışıklık içerisine sokma planlarıdır
7.Cumhurbaşkanı'nın Seçilememesi	Sivil İdarecilerin Bir Araya Gelememesi	Sivil idareciler, ülkeyi yönetime otoritesini kaybetmiştir
Konya Kudüs Mitingi	Şeriat'ın Getirilmesi	Konya Kudüs Mitingi, irticacı amaçlar taşımaktadır

SONUÇ

Çalışma kapsamında incelenen propaganda filminin, 12 farklı sekansa ayrıldığı ve her sekansta filmdeki görseller ve konuşmacının sözleri ile gösterilen boyutta 12 Eylül müdahalesi öncesi yaşanan olaylar, kaos, terör, iç savaş vb. olumsuz olaylar olarak sunulmuştur. Böylece Türkiye'nin büyük bir uçuruma doğru ilerlediği algısının oluşturulmaya çalışıldığı görülmüştür. Yapılan analiz sonucunda filmde askeri müdahalenin meydana gelmesine yol açan olaylar; şiddet eylemleri, rejimin tehlike altında olması ve 7. Cumhurbaşkanı'nın seçilememesi olarak üç ana başlık altında toplandığı ortaya çıkarılmıştır. Propaganda filminde gerek görsel, gerekse sözel kodlar içerisinde 1970'li yıllarda iktidara gelen hükümetlerin doğrudan eleştirildiği görülmüştür. Propaganda filminde siyasi partiler arasında yaşanan kısır çekişmenin, Türkiye'de yaşanan kaos ve bunalımı arttırdığı, kurulan hükümetlerin terörü önleyemediği üzerinde durulmuştur. Filmdeki görseller ve sunucunun

konusması ile doğrudan filmde belirtilen olaylar gösterilen açılarından Türkiye'de devlet otoritesinin sarsıldığı ve mevcut rejimin tehlike altına girdiğinin bir işareti olarak aktarılmıştır. Gösterilen boyutunda, filmdeki müzik, ses ve görseller doğrudan 12 Eylül öncesi yaşanan olayları, devletin içine düştüğü kargaşanın birer temsili olarak göstermiştir.

MGK'nın 12 Eylül hadisesini meşrulaştırmada TRT'yi propaganda amaçlı kullanımının yalnızca "12 Eylül 1980 Darbesi'ni Hazırlayan Nedenler" filmi özelinde ele alınması ve elde edilen bulgular çerçevesinde genellemelerde bulunulması çalışmanın temel sınırlılığını oluşturmaktadır. Diğer yandan çalışma kapsamında yalnızca Barthes'ın düzanlam, yanalam ve mit kavramları özelinde propaganda filminin göstergebilimsel analize tabi tutulması da çalışmanın bir diğer önemli sınırlılığını meydana getirmektedir. Nitekim, göstergebilimsel analiz yöntemi içerisinde Barthes'ın haricinde, Ferdinand de Saussure, Charles Sanders Peirce, Algirdas Julien Greimas, Claude Lévi-Strauss gibi farklı uzmanların göstergebilimsel analiz yöntemleri yer almaktadır.

Propaganda filminde gösterilen açıdan Türkiye'yi tehdit etmekte olan ve gizli emelleri bulunan bir düşman olgusunun inşa edildiği görülmektedir. Bu düşman kimi zaman 1968 Olayları'ndaki eylemciler, kimi zaman çeşitli illerde katliam yapan provokatörler, kimi zaman da Kudüs Mitingi'ni hazırlayan kişiler olarak aktarılmıştır. Bu eylemlere katılanlar, Türkiye'de yaşayan farklı ideolojik görüşlü kişilerin metonimileri olarak temsil edilmiştir. TSK, filmdeki sunum kodlarında kendisini "kurtarıcı" ve "kahraman" metaforları üzerinden sunarak, Türkiye Cumhuriyeti'nin yıkılma eşiğinde olduğunu ve onu bu tehlikeden kurtarabilecek tek gücün TSK olduğunu vurgulamıştır. Böylece gösterilen açıdan mevcut siyasiler terörü önlemede yetersiz olarak gösterilmiştir.

MGK, 12 Eylül hadisesinin zaruri şartlar içerisinde gerçekleştirildiğini aktarabilmek için Türk halkının gözünde bazı propaganda mitleri inşa etmek istemiştir. Bu mitlerin inşasında MGK, farklı ideolojik görüşe sahip olan kişilerin

Türkiye'yi anarşiye sürüklediklerini, kaosa neden olduklarını, iç savaşa doğru Türk halkını kışkırttıklarını, rejime düşman olduklarını iddia etmiştir. Diğer yandan, MGK mevcut siyasi partilerin Türkiye'de kaos ve anarşiyi ortadan kaldıracak güç ve salahiyyete sahip olmadıkları propaganda mitini inşa ederek, TSK'yı Türk halkını kurtarabilecek tek güç odağı olarak aktarmıştır. Böylece MGK, askeri müdahaleyi meşrulaştırmak ve kendisine karşı yürütülen tüm karşı propagandaları marjinalleştirerek, ortadan kaldırmayı amaçlamıştır.

Sonuç olarak propaganda filmi üzerinden 12 Eylül hadisesine doğru giden süreçte yaşanan olaylar, terör, iç savaş, otoritesizlik gibi olumsuz kavramlar üzerinden temsil edilmiştir. Böylece kitlelerin nezdinde askeri müdahaleden başka seçeneğin kalmadığı mesajı oluşturulmaya çalışılmıştır.

Çalışma sonucunda TRT üzerinden yayınlanan propaganda filmlerinde MGK'nın 12 Eylül olayını meşrulaştırmak için nasıl bir propaganda sürecine girdiği ortaya çıkmıştır. Çalışma askeri müdahale sonucu iş başına gelen yönetimlerin medyayı propaganda amaçlı nasıl kullandığını ortaya koymasına bakımda önem taşımaktadır. Gelecek çalışmaların 12 Eylül döneminde propaganda amaçlı kullanılan farklı filmler üzerine incelemede bulunması alana katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Akarcılı, S. (2003). *İkinci Dünya Savaşı'nda İletişim ve Propaganda*, Ankara: İmaj Yayınevi.
- Akın, R. (2009). *Gazi'den Günümüze Cumhurbaşkanlığı 1923-2007*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Akpınar, H. (2005). *Kurtların Kardeşliği, CKMP'den MHP'ye (1965-2005)*. 5. Baskı. İstanbul: Birharf Yayınları.
- Arcayürek, C. (2007). *Çankaya Gelenler Gidenler*, 2. Baskı, İstanbul: Detay Yayıncılık.
- Aziz, A. (2007). *Siyasal İletişim*. 2. Baskı. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

- Barthes, R. (2014). *Çağdaş Söylenler*. T. Yücel. (Çev.). 4. Baskı. İstanbul: Metis Yayınları.
- Barthes, R. (2015). *Bir Deneme Bir Ders: Eiffel Kulesi Ve Açılış Dersi*. M. Rifat, S. Rifat (Çev.). 2. Baskı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Barthes, R. (2016). *Göstergebilimsel Serüven*. M. Rifat, S. Rifat. (Çev.). 8. Baskı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bölükbaşı, D. (2008). *Türk Siyaseti'nde Anadolu Fırtınası*, 3. Baskı. İstanbul: Doğan Kitap.
- Çakı, C. (2018). Roland Barthes'ın Göstergebilimsel Çözümlemesi ile Nazi Propagandasında Engelliler. *SDÜ İFADE*, 1(2), 66-91.
- Çankaya, E. (2008). *İktidar Bu Kapağın Altındadır. Gösteri Demokrasisinde Siyasal Reklamcılık*. İstanbul: Boyut Yayın Grubu.
- Çetin, M., & Eşiyok, E. (2015). Sosyal Temsil Kuramı Bağlamında Kurumsal Reklamlar: Türk Hava Yolları Örneği. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 1(39), 191-207.
- Domenach, J. M. (2003). *Politika ve Propaganda*, T. Yücel (Çev.). 2. Basım. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Durna, T., & İnal, A. (2010). 12 Eylül, Medya ve Demokratikleşme Sorunu / 12th September, Media and The Problem of Democratization. *Mülkiye Dergisi*, 34(268), 123-145.
- Dündar, L. (2016). 12 Eylül 1980 Darbesinin Basına Etkileri. *Tarihin Peşinde*, 16, 125-154.
- Erdem, N. S. (2005). *12 Eylül'ün Yasama Organı Haki Meclisi*, Ankara: Piramit Yayıncılık.
- Erdoğan, A. (2006). *Umut Adam Ecevit*, 2. Baskı, İstanbul: Kesit Yayıncılık.
- Fiske, J. (2017). *İletişim Çalışmalarına Giriş*. S. İrvan (Çev.). 5. Basım. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

- Gazi, M. A., Çakı, C., & Gülada, M. O. (2018). İspanya 2000 Partisi'nin Göçmen Karşıtı Propaganda Faaliyetleri Üzerine İnceleme. *Ankara Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 11-22.
- Gülada, M. O., & Gazi, M. A., Çakı, C. (2019). Nazi Propagandasının Ulusal Seferberlikte İdealize Ettiği Alman Genç Kızları: "Das Deutsche Mädel" Dergisi Üzerine İnceleme. *Erciyes İletişim Dergisi*, 6(2), 1079-1100.
- Güngör, N. (2013). *İletişim Kuramlar ve Yaklaşımlar*, 2. Baskı, İstanbul: Siyasal Kitapevi.
- Jowett, S. G. & O'donnell, V. (2014). *Propaganda & Persuasion*. USA: Sage.
- Kalkan Kocabay, H. (2008). *Tiyatroda Göstergibilim*. İstanbul: E Yayınları.
- Karaburun Doğan, D., & Çakı, C. (2019). Kıbrıs Barış Harekâtı'nda Müziğin Milliyetçilik İnşasında Propaganda Amaçlı Kullanılması: Girne'den Yol Bağladık Anadolu'ya Şarkısı Üzerine İnceleme. *Eurasian Journal of Music And Dance*, (14), 214-229.
- Kuruoğlu, H. (2006). *Propaganda ve Özgürlük Aracı Olarak Radyo*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Mermer, A. (2017). Siyasal İletişimin Etik Kimlikle Yeniden İnşası: İletişimsel Eylem. *Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 187-204.
- Öcal, B. (2009). 12 Eylül'den 28 Şubat'a Darbe Söylemlerindeki Değişimin Analizi. *ETHOS*, 1(1/4), 4, 1-62.
- Öymen, O. (2014). *Bir Propaganda Silahı Olarak Basın*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Özdemir, H. (2018). *12 Eylül 1980 Askeri Darbe Döneminde Cumhuriyet, Hürriyet ve Tercüman Gazetelerindeki Sansür / Oto-Sansür Uygulamaları*, Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Rifat, M. (2013). *Açıklamalı Göstergibilim Sözlüğü: Kavramlar, Yöntemler, Kuramcılar, Okullar*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Saussure, D. F. (2014). *Genel Dilbilim Yazıları*. S. Kılıç. (Çev.). İstanbul: İthaki Yayınları.

- Sevgilier, Ü. Ö. (1998). *1980 Askeri Müdahalesi Sırasında Televizyon Yoluyla Propaganda*, Bilkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Sığırcı, İ. (2016). *Göstergebilim Uygulamaları, Metinleri, Görselleri ve Olayları Okuma*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Tanyeri Mazıcı, E., & Çakı, C. (2018). Adolf Hitler'in Korku Çekiciliği Bağlamında Kamu Spotu Reklamlarında Kullanımı. *Erciyes İletişim Dergisi*, 5(3), 290-306.
- Tarhan, N. (2010). *Psikolojik Savaş, Gri Propaganda*.13.Baskı. İstanbul: Timaş Yayınları.
- TRT Arşiv, (1980). TRT. 21.09.2018 Tarihinde <https://www.trtarsiv.com/izle/101435/12-Eylul-1980-Darbesi-Ni-Hazirlayan-Nedenler>, Adresinden Edinilmiştir.
- TRT Arşiv, (2002). TRT. 21.09.2018 Tarihinde <https://www.trtarsiv.com/izle/120402/12-Eylul-1980-Darbesi-Ve-Trt-Ye-Etkileri> Adresinden Edinilmiştir.
- Tural, E. (2017). 12 Eylül 1980 Askeri Darbesinin Karikatür Üzerinden Analizi: Gırgır Dergisi Örneği, *TESAM Akademi Dergisi*, 4 (1), 35-66.
- Ulaş, M. & Yılmaz, A. (2019). Cumhuriyet İttifakı Oluşum Sürecinde Ak Parti ve MHP Liderlerinin Nasıl Bir İkna Dili Kullandığı; Parti Grup Toplantıları Örneği. *Anadolu Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(3), 79-94.
- Üzümlü, M. A. (2019). Kimlik Tartışmaları Bağlamında Sivil Toplum. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(90), 289-299.
- Yücel, M. S. (2006). *Türkiye'nin Siyasal Partileri*, İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- Yaylagül, L. (2017). *Kitle İletişim Kuramları. Egemen ve Eleştirel Yaklaşımlar*. 8. Baskı. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Yılmaz, G. (2003). *1980 Askeri Müdahalesi'nin Basında Meşrulaştırılması: Hürriyet ve Cumhuriyet Gazeteleri Örneği*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.